

КОМЕНТАРІ

ВГО Національний екологічний центр України

до чернетки Правил експлуатації водосховищ Дністровського каскаду ГЕС і ГАЕС при НІР 77,10 м буферного водосховища (ПрАТ Укргідропроєкт і ПрАТ Укргідроенерго - 732-39-Т48)

1. Процедурні зауваги

- 1.1. Нова редакція Правил експлуатації водосховищ Дністровського каскаду ГЕС і ГАЕС при НІР 77,10 м буферного водосховища (ПрАТ Укргідропроєкт і ПрАТ Укргідроенерго - 732-39-Т48) (надалі – Правила) була підготовлена ще в листопаді 2017 року (українською та російською мовами).

Згідно зі ст.77 Водного кодексу України «Порядок експлуатації водосховищ визначається правилами, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, для кожного водосховища окремо, а для каскаду або системи водосховищ – за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, і центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення».

Тобто, відповідальність за Правила мають, на нашу думку Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство), Міністерство екології та природних ресурсів України (Мінприроди України, оскільки, це каскад водосховищ – Дністровське і буферне), а також Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ).

Вказані центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) не оголошували жодних публічних (експертних, або громадських) обговорень Правил. Не розміщували чернетку Правил в себе на офіційних веб-сторінках. Не оголошували термін для обговорень і надання коментарів.

Натомість, цей документ досить нещодавно з'явився на веб-сторінці розробників, а саме ПрАТ Укргідроенерго – однієї із заінтересованих сторін, з проханням його коментувати.

- 1.2. На нашу думку, Правила можна вважати документом стратегічного планування, а отже, таким, що потрапляє під дію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку (СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Еспо), ратифікованої Законом України № 534-ХІV від 19.03.1999 року), у відповідності до Закону України № 562-VIII від 01.07.2015 року (ст. 4, п.1).

Враховуючи, що Україна і Республіка Молдова мають зобов'язання в рамках відповідних угод про асоціацію з ЄС, а також в Україні має незабаром вступити в силу Закон України про Стратегічну екологічну оцінку (№ 2354-VIII від 20.03.2018 року), де зазначено процедуру такої оцінки.

- 1.3. Правила мають важливе значення також і у контексті інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом. Отже, відповідальні ЦОВВ, зазначені в п. 1.1 цих коментарів, мають залучити усі заінтересовані сторони з усього басейну р. Дністер, а не лише експертів і НУО, і не лише з України, до обговорень документу. Тому, термін надання письмових коментарів до чернетки Правил має бути достатнім. Також, ЦОВВ мають запропонувати офіційний план заходів щодо обговорень і прийняття.

2. Коментарі по змісту.

- 2.1. Починаючи з мети Правил (п. 1.1.): «Правила встановлюють в найголовніших принципових рисах доцільний порядок експлуатації водосховищ Дністровського каскаду ГЕС і ГАЕС з врахуванням інтересів водокористувачів при дотриманні вимог охорони природного середовища і забезпечення безаварійної роботи споруд гідровузлів, а також безпеки населення в прибережній зоні».

Мова має йти, у першу чергу, про річку і річковий басейн, сталий розвиток, а також, дотримання певних конкретних зобов'язань щодо належного управління. Безаварійна робота гідровузлів – це лише один з аспектів.

Тому, пропонується п. 1.1. конкретизувати і викласти в такій редакції: «Правила встановлюють в найголовніших рисах, згідно з засадами інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, а також вимогами Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (ратифікованої Законом України №801-XIV від 1.07.1999 року), Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (ратифікованої Законом України № 534-XIV від 19.03.1999 року), Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (ратифікованої Законом України №437/96-ВР 29.10.1996 року), Директиви 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» (Водна рамкова директива), Директиви 2007/60/ЄС «Про оцінку та управління ризиками затоплення», Директиви 98/83/ЄС «Про якість води, призначеної для споживання людиною», Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер (Закон України № 2086-VIII від 7.06.2017) та інших міжнародних і державних нормативно-правових актів, які можуть стосуватися цих Правил, доцільний порядок експлуатації Дністровського каскаду ГЕС і ГАЕС, з врахуванням інтересів усіх заінтересованих сторін, забезпечення техногенної безпеки населення та підтримання стабільного функціонування водних екосистем в усьому басейні р. Дністер».

- 2.2. Не дуже зрозумілим і логічним є використання даних (як в основному тексті, так і в Додатку В) часового періоду – з 1881 року до 2014 (2004, 2013) років. Ці дані, усереднені за такий період, в умовах глобальної зміни

клімату, не мають жодного значення для стратегічного планування та використання з метою управління сучасними водними ресурсами р. Дністер. Пропонуємо використати дані лише за останні 30 років. Оскільки, період приблизно відповідає і циклу природного коливання річкового стоку, а також, охоплює і сучасну фазу активної зміни клімату, і включає як відсутність, так і початок функціонування ГАЕС та буферного водосховища в нинішньому режимі.

- 2.3. В п. 1.6. Правил зазначено, що дані Правила складені для умов роботи Дністровської ГАЕС в складі семи (!) агрегатів при НПР буферного водосховища + 77,10 м.

Автоматично, це мало б передбачати в Правилах певне поетапне прогнозування змін гідрологічних та екологічних умов, впливів та ризиків від функціонування Дністровської ГАЕС та буферного водосховища на Нижній Дністер. Починаючи з поточного періоду, коли функціонує лише пусковий комплекс (1-3-й гідроагрегати ГАЕС). Згодом, з уведенням в дію 4-го гідроагрегату ГАЕС, потім 5-7-го, що, очевидно передбачатиме подальшу реконструкцію Дністровської ГЕС-2 та буферного водосховища. У чернетці Правил такі прогнози не відображені. Так само, не відображені прогнози щодо зміни клімату, хоча, вже протягом добудови Дністровського гідроенерговузла (5-10 років) та у процесі функціонування пускового комплексу Дністровської ГАЕС, такі зміни можуть позначитись на дотриманні п. 1.1. чернетки Правил.

- 2.4. У «Термінах та визначеннях» Правил не зазначено, а далі по тексту не розкрито сутність терміну «компенсуючий попуск» та терміну «екологічний попуск». Також, далі по тексту (наприклад, у п. 7.4.4.) зустрічається термін «еколого-репродукційний попуск». Вважаємо за потрібне розкрити їх у «Термінах та визначеннях», з метою запобігання невизначеностям. Наприклад, у п/п 2 п. 3.1.2. Правил термін «екологічний попуск» не може бути застосований у сенсі вирішення проблем зрошення чи судноплавства. На нашу думку «екологічний» попуск – це певна мінімально необхідна науково обґрунтована кількість води, певна частина річкового стоку, яку мається скидати з гідроенерговузла у той чи інший період часу для забезпечення нормального функціонування водних екосистем нижче за течією, включаючи забезпечення збереження та відтворення біоресурсів і підтримання природної самоочисної здатності водних мас. Так само, п. 3.1.2., абз. 2 – при чому «екологічний попуск» до потреб харчової промисловості і судноплавства?

- 2.5. Також, просимо у «Термінах та визначеннях» надати чітке визначення – що розуміється під «безповоротним водоспоживанням»? Бо, далі це буде важливим по тексту, особливо у пп. 2.3.2., 2.3.3., а також, у зв'язку з зазначеними розрахунками «компенсаційних» попусків.

- 2.6. Не зрозуміло, з яких розрахунків впливають величини «компенсаційного» (забезпеченості 99%) та «екологічного» попуску – 100 куб. м/сек? Хто проводив такі розрахунки і за якими методиками? Чи не варто ці методики навести в додатках до Правил?

- 2.7. У п. 2.3.1. Правил, де визначаються основні функції Дністровського каскаду зазначено (п/п 1) «боротьба з повінню шляхом використання для зрізки паводків протипаводкової ємності в Дністровському водосховищі». Цю фразу потрібно відредагувати зрозумілою мовою. Наприклад, «для компенсації негативного впливу паводків», замість «зрізки паводків». Також, функції варто зазначати за рангом важливості – для чого створювалися водосховища. Наприклад, п/п 2 п. 2.3.1. зазначити першим. Уточнити п/п 3 п. 2.3.1. – що таке «компенсуючі попуски»? А також, додати «рибництва», бо воно реально є, і це, схоже, друга функція після видобутку енергії; і вилучити «судноплавства», бо, його реально немає. У цьому сенсі також хочеться нагадати, що Дністровський гідроенерговузол у первісному проекті передбачав акумулювання води на зрошення с/г угідь Молдавської РСР та Української РСР. Однак, згодом, від цієї функції вирішили відмовитись, хоча тут вона знову фігурує. Логічно останнє тісно пов'язане з п/п 4 «забезпечення природоохоронної функції каскаду шляхом збільшення водності Дністра в аномально маловодний період за рахунок регулювання стоку». Пропонується цей п/п зняти або суттєво відредагувати, бо, каскад, як з точки зору охорони природи, так і точки зору екології не несе жодної функції, яка б щось позитивне забезпечувала для екосистем. Так само, існування і функціонування водосховищ ніяким чином не призводить до підвищення водності. Мова може бути лише про регулювання/управління річковим стоком.
- 2.8. У цьому ж контексті переглянути п/п 5. Очевидно, не всі екологи погодяться з тим, що зарегулювання річок, а також акумулювання води у вже існуючих водосховищах є достатньо адекватним з екологічної точки зору способом водозабезпечення, на відміну від можливих способів відновлення та покращання природної водності річок шляхом застосування комплексу відновлювальних заходів. Наприклад, належний догляд за витокami малих річок басейну, дотримання режимів прибережних захисних смуг та водоохоронних зон, заходи із забезпечення охорони та підтримання в належному екологічному стані водно-болотних угідь, заходи з фітомеліорації в межах річкових долин тощо. Щось подібне зазначено у пп. 7.2.2. і 7.2.3.), які не мають прямого відношення до гідроенергетики, але можуть використовуватись та заохочуватись іншими заінтересованими водокористувачами, за умови існування певного спільного плану, узгодженого всіма заінтересованими сторонами та правил комунікації і взаємодії. Наприклад, в рамках розробки і погодження Плану управління річковим басейном.
- 2.9. Чи не логічно внести до розділу 3.2.1., поряд з «компенсуючим» також і «екологічний» попуск (враховуючи той аспект, що «екологічний попуск» доцільно здійснювати не лише у репродукційний період, а і, можливо, в інші періоди року, в залежності від водогосподарської обстановки, наприклад, для підтримання протічності русла, запобігання у ньому застійних явищ, критичного обміління у меженний період для підтримання належного екологічного балансу в екосистемах русла нижче за течією)? Також, не дуже зрозуміло, як трактувати у цьому сенсі положення Правил, де зазначено, що «компенсований попуск» здійснюється лише у випадку

гарантованої або підвищеної віддачі води (пп. 3.2.1.4 та 3.2.1.5)? Що відбудеться при цьому у випадку дефіциту води? Див. також наступний коментар.

- 2.10. Так само, «3.3.1.7. При аварійних ситуаціях в енергосистемі, що потребують збільшення енерговіддачі Дністровської ГЕС-1, спрацювання водосховища допускається в межах всіх зон диспетчерського графіка».
Чи означає це, що подібні рішення будуть прийматися незалежно від рішень затверджених Міжвідомчою комісією та потреб інших водокористувачів, оскільки це напряду прописується в Правилах. При цьому виходить, що інтереси гідроенергетики тут мають найвищий пріоритет, порівняно з усіма іншими водокористувачами та заінтересованими сторонами? Прохання уточнити, бо, на нашу думку, це не дуже відповідає принципам інтегрованого управління водними ресурсами.
- 2.11. Позитивно, що є згадка про можливість «екологічного» попуску («продувки» русла нижче Дністровської ГЕС-2) в меженний період (п. 7.4.4., абз. 1). Напевне, потрібно детальніше розписати умови за яких такий попуск може відбуватися.
- 2.12. У чернетці Правил зазначено, що здійснення постійних спостережень за припливною частиною найголовніших притоків р. Дністер, які впадають в буферне водосховище (р. Жван, р. Сокирянка, р. Караєць) не планується. Оцінка приточності буде здійснюватись у розрахунковий спосіб (п. 5.4.6.). Також, у документі заявлені припустимі відхилення в розрахунках водного балансу буферного водосховища не більше 5% (там же). Чи реально дотриматись таких відхилень у разі відсутності натурних спостережень, на фоні мало передбачуваного відтоку в породі ложа верхньої водойми ГАЕС і ложа буферного водосховища (фільтрації) та високого гідравлічного навантаження внаслідок функціонування ГАЕС (що можна побачити в цифрах з Додатку Н)?
Пропозиція – ввести натурні спостереження за гирловими ділянками р. Жван, р. Сокирянка та р. Караєць (приточність). Додатковим позитивним ефектом для належного управління буде запобігання (завчасне прогнозування) ризику підтоплення цих ділянок.
- 2.13. У п. 7.2.4 зазначено посилання на НПА неіснуючої держави. Що заважало за 27 років поновити вказані документи щодо прибережних захисних смуг та водоохоронних зон? Ці документи безнадійно застаріли. Їх потрібно або переробити (поновити), і потім цитувати у Правилах, або не згадувати про них у Правилах зовсім.
Порада – прибрати з п. 7.2.4. речення 1, 2, 3, 4, 5, як такі, що не суттєво впливають на зміст документа. Залишити просто посилання на відповідні статті Водного кодексу України.
- 2.14. Чернетка Правил має явний ухил в бік інтересів розробника. Все структурується навколо гідроенергетики, з певним «буфером» – Міжвідомчою комісією, яка має врегульовувати стосунки гідроенергетиків з усіма іншими заінтересованими сторонами. При цьому маючи статус

дорадчого органу при уповноваженому органі, який погоджує Правила і приймає за їх дотримання всю відповідальність.

У той же час, заінтересовані сторони мають якимось чином мати власні (незалежні) оцінки необхідності як планових, так і позапланових попусків з Дністровського гідроенерговузла, з метою визначення ризиків та преференцій для забезпечення інтересів власної галузі, а також для забезпечення спільного (консолідованого) інтересу – сталості (певної екологічної стабільності) функціонування гідроекосистем вище гідроенерговузла, на самому гідроенерговузлі, і, особливо – нижче гідроенерговузла.

Також, негативним прикладом нерозуміння засад ІУВР за басейновим принципом можна вважати поведінку представників Хмельницької ОДА та ГО Громада рибалок Буковини, які на квітневому засіданні МВК пропонували взагалі відмінити еколого-репродукційні попуски з Дністровського гідроенерговузла (за підтримки представника МВК від Держрибагентства).

Тому, з метою запобігання таких прецедентів у майбутньому, просимо прописати у Правилах про рівноправність сторін у прийнятті рішень.

- 2.15. На нашу думку, недостатньо враховано транскордонний характер застосування Правил. Див. коментарі до п. 1.1 (п. 2.1. Коментарів). Можливо, варто деякі положення зазначених документів більш розширено зазначити в окремих розділах, особливо у частині міжнародних зобов'язань, а також щодо прийняття рішень на міжнародному рівні. У першу чергу, згідно з положеннями Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер (Закон України № 2086-VIII від 7.06.2017). Наприклад, останнє речення п. 7.4.4. замінити на таке: «Строки здійснення еколого-репродукційного попуску та його регламент узгоджуються Дністровською басейновою комісією».
- 2.16. П. 7.4.5. – прохання виправити назву об'єкту ПЗФ. Назва НПП «Подільські Товтри» пишеться з великої обидва слова.
- 2.17. П. 7.4.9. – немає терміну «природоохоронний фонд». Є термін «природно-заповідний фонд» (ПЗФ). Прохання відредагувати.
- 2.18. У вивішеній на сайті ПрАТ Укргідроенерго чернетці Правил відсутній Додаток F «Схема розташування берегозахисних споруд нижнього (буферного) водосховища Дністровської ГАЕС».
- 2.19. В Додатку L бажано зазначити роки перелічених стихійних явищ. Також, особливо зазначити події липня 2008 року (хто де був, що робив, яке було інформування, які рішення приймалися, ким, де і коли, які були наслідки?). Інакше, для чого цей Додаток?
- 2.20. Щодо супутних питань, які можуть виникати в процесі застосування Правил в контексті ІУВР.
- В чернетці документу не зазначено заходів із запобігання та ліквідації надлишкового замулення Дністровського та буферного водосховищ.

- Не передбачено положень щодо протиерозійних заходів.
- Не чітко прописано положення, щодо підтримання мінімально необхідної протічності та стабільності функціонування річкових екосистем під час критичних ситуацій (розширити п. 7.4.4., абз. 1). Див. коментар 2.9.
- Стосовно розрахунків по водних балансах Дністровського та буферного водосховищ. «Первісні» показники, переважно базуються на розрахункових, або прогнозних даних, наданих різними суб'єктами моніторингу. В умовах практичної відсутності наразі належної системи державного моніторингу. Хто несе відповідальність за розрахунки і прогнози?
- Практично повністю відсутній блок, який стосується міжнародних природоохоронних зобов'язань України, зокрема щодо перспектив розбудови ПЗФ, формування екомережі, дотримання режимів природокористування на об'єктах Смарагдової мережі (аналогу програми ЄС «NATURA-2000» в країнах, що не є членами ЄС, але мають відповідні угоди про асоціацію з ЄС), дотримання режиму охорони Рамсарських сайтів (водно-болотних угідь), що передбачено Конвенцією про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (ратифікованою Законом України №437/96-ВР 29.10.1996 року). В рамках локації впливу є 4 рамсарських сайти – 2 на території України і 2 на території Республіки Молдова. Див. також п. 2.1. Коментарів.
- У чернетці Правил не прописані критерії дотримання, а також не зазначено, хто у обох країнах матиме відповідальність. Зважаючи, що засади управління водними ресурсами в країнах є різними. Рекомендуємо прописати.
- Враховуючи кліматичні зміни та інші природні, кліматичні та антропогенні чинники, мають бути чітко прописані у Правилах мінімальні параметри весняного еколого-репродукційного попуску, з врахуванням гідрометеорологічної та водогосподарської ситуації, у прив'язці до показника температури води в пункті спостережень «Маяки» (або «Паланка», якщо такий пост найближчим часом буде зроблений). З витратами води не менше 550-600 м³/с упродовж як мінімум 10 діб.
- Мінімальні витрати води планувати у обсягах не менше 130-150 куб. м/сек щодобово, використовуючи для цього заявлені водоакумуючі потужності Дністровського та буферного водосховищ.

2.21. Звертаємо увагу, що в рамках так званої «Програми розвитку гідроенергетики України - 2026» заявлені плани будівництва 6-и руслових ГЕС на Верхньому Дністрі (+ 1 – дериваційного типу). Однак, у чернетці Правил про впливи і ризики планованого будівництва на особливості експлуатації Дністровських водосховищ не згадано нічого.

Пропонуємо обговорити всі питання, пов'язані з Правилами експлуатації на 1-му засіданні Дністровської басейнової комісії, створивши для цього відповідну Міжнародну робочу групу.

3. Зауваги по структурі документу.

Пропонуємо всю довідкову інформацію винести з основного тексту у додатки.